

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Het recht van kamerontbinding

Hoeven, J. van der

Citation

Hoeven, J. van der. (1970). Boekbespreking van: Het recht van kamerontbinding. *Acta Politica*, 5: 1969/1970(1), 91-95. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451197>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451197>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

omdat — afhankelijk van de beschouwing — een zekere tijd na het heden nog tot het heden kan worden gerekend en zich dus een vraag van afbakening in de tijd voordoet.

De term 'voorspellen' blijft ook onduidelijk. Polak gebruikt deze zowel voor het aanduiden van een toekomstige situatie als voor de bewering dat een nog niet bewezen atoomdeeltje in de atoomkern aanwezig is. (Boek I pag. 314, 'Het door Rutherford voorspelde neutron werd na 10 jaar gevonden, ...'). Het gehele werk door blijft de lezer ook twijfelen welk toekomstbegrip de schrijver hanteert, hetgeen uit onderstaande aanhalingen die hier zonder cursivering worden weergegeven, duidelijk wordt. Men vraagt zich af wat toekomst betekent in: 'de sociologie, begiftigd met speciale toekomstvermogens' (Bk. I pag. 14); 'Wie niet voor de toekomst is, is tegen' (Bk. I pag. 54); 'Men kan echter niet zeggen, dat bij hem de toekomst als zodanig een duidelijke gestalte, laat staan een eigen dimensie, krijgt' (Bk. I pag. 109); 'Het tijdsbegrip van deze fysica moge zich hebben verengd, verlengd, veranderd, verfijnd en vertakt, het toekomst-begrip heeft daaronder geenszins geleden' (Bk. I pag. 292); '... verschillende mogelijke toekomst, over welke schepping en vernietiging, c.q. herschepping...' (Bk. I pag. 296); 'Heden en toekomst zijn thans bijna gelijktijdig geworden' (Bk. II pag. 100); 'de stormachtig snel naderende en alles veranderende toekomst' (Bk. II pag. 170); '... te zorgen, dat straks de toekomst aan onze zijde is' (Bk. II pag. 332). En als laatste voorbeeld: 'In de toekomst van onze toekomst heeft hun huidige ontbreken enorme gaten geslagen'. (Bk. II pag. 318).

Deze onduidelijkheid van het begrip toekomst werkt ook door in de hoofdstukken die aan Dogmatica gewijd zijn. Onder deze noemer vat de schrijver al die geestesstromingen en denkrichtingen samen, die worden gekenmerkt door oriëntatie op traditie en autoriteit en daardoor zozeer op verstarde denkprocessen zijn gaan berusten, dat zij los zijn komen te staan van de werkelijkheid en met name de toekomst als object van bestudering uitschakelen. 'Of men mag helemaal niets over de toekomst denken, óf — zoals doorgaans het geval is — slechts iets overeenkomstig een orthodoxe, exclusief-bindende wetenschapscode, dus gegoten in de matrijs van een verplicht voorgeschreven toekomst-model'. (Bk. I pag. XXXI). Het is met name de vraag of de in Dogmatica genoemde denkrichtingen alle hierboven aangeduide 'toekomst' van bestudering uitsluiten of slechts enkele vormen daarvan.

Beoordeelt men Polaks 'Prognostica' als introductie van een wetenschap-inwording, dan kan het werk bij gebrek aan een duidelijke definiëring en afbakening van het kenobject nauwelijks geslaagd genoemd worden. De substantie van Boek Twee, het eigenlijke Prognostica als wetenschappelijke benadering en verzameling van methoden valt praktisch weg, wanneer men de weergave van de technieken, die Jantsch in zijn 'Technological Forecasting in Perspective' gerubriceerd heeft, daaruit wegdenkt. De aanhalingen uit Jantsch wekken bovendien twijfel of de betrokken methoden wel door de schrijver zijn begrepen. De Delphi-techniek is bepaald geen brainstormingstechniek zoals de schrijver voorgeeft (Bk. II, pag. 159). Wat hij over de relevance-tree-techniek meedeelt, (Bk. II, pag. 367) is gedeeltelijk onjuist en voor het overige onbegrijpelijk. Men sla er liever Jantsch op na. (Terzijde zij opgemerkt dat het hoogst verwonderlijk is, dat in het onderhavige werk van medio 1968 gerefereerd wordt aan een beperkt verspreide uitgave van Jantsch' rapport, dat reeds in juli 1967 in de handel verscheen). Overigens geldt ook voor de in Prognostica weergegeven methoden, dat zij zich niet alle op dezelfde toekomst richten. De Delphi-methode richt zich bijvoorbeeld meer op de toekomst als verwachting, de extrapolatie-techniek op de toekomst als waarschijnlijkheid en de relevance-tree-techniek kan gebruikt worden voor de benadering van de toekomst als alternatieve mogelijkheid of als waarschijnlijkheid (in het laatste geval, mits in

combinatie met 'scenario's').

Een tweede oogmerk van de schrijver is het doorbreken van de 'dogmatische' denkhouding van de sociale wetenschappen, die waardevrij pretenderen te zijn en die — met uitzondering van de economie — de toekomst als niet-bestaand van bestudering uitsluiten. Wat dit oogmerk betreft kan men het werk beter geslaagd achten, omdat het — naar mijn mening op overtuigende wijze — het terrein vrij maakt voor toekomst-onderzoek. Al vraagt men zich wel af of die woordenpraal en die voortdurende herhalingen nodig waren om dit doel te bereiken. Constateert de schrijver zelf niet, dat de scheiding der geesten met betrekking tot de houding tegenover toekomst-studies zich reeds volop voltrekt? Een enkel woord nog over de betekenis van prognostica, futurologie of toekomstkunde voor de politicoloog. Naar mijn mening zijn er verschillende redenen aan te voeren, waarom hij er goed aan doet van de futurologische benaderingswijze kennis te nemen. In de eerste plaats worden prognostische methoden in toenemende mate gebezigd bij het uitzetten van het overheidsbeleid en bij contingency planningen. Voor een goed begrip van het politieke besluitvormingsproces is daarom enig inzicht in prognostica in toenemende mate geboden. Voor de politicoloog die praktische politiek voorbereidt of bedrijft geldt dit in nog sterker mate. Een tweede reden voor de politicoloog om zich enige kennis van prognostica eigen te maken is, dat in de maatschappelijke strijd steeds meer argumenten, ontleend aan schattingen van toekomstige ontwikkelingen, gebruikt worden. Het achterliggende motief kan dan zijn: 'waarom vandaag tegengehouden, wat morgen toch bereikt zal worden?' of 'waarom vandaag doorvoeren, wat morgen achterhaald zal blijken?'

Op deze wijze kan prognostica leiden tot versnelling van de maatschappelijke ontwikkelingen. Meer en meer gaat men ook eisen, dat structuren en levensvoorwaarden die vandaag worden ontworpen en gerealiseerd, niet alleen naar de materiële omstandigheden van de toekomst worden ingericht en geschapen, maar ook zullen voldoen aan de sociale waarden en verwachtingen van toekomstige generaties of daar althans ruimte voor open zullen laten.

Men overschatte echter niet de voorhands bestaande mogelijkheden om sociale waarden en verwachtingen die in een toekomstige cultuur of sub-cultuur zullen gelden te voorzien. De prognostische technieken, die Polak in zijn werk releveert, hebben betrekking op *technologische* ontwikkelingen en zijn als zodanig nuttig om technische research- en ontwikkelingsprogramma's van industrieën en overheden te sturen en de betrokken besluitvorming door te lichten en te rationaliseren, maar vooralsnog zijn zij niet geschikt om de ontwikkeling van normen en waarden te voorspellen.

I. Th. M. SNELLEN

KWAADSTENIET, W. DE, *Het recht van kamerontbinding*
Deventer (Kluwer), 1968. —356 p. f 32,50.

In het spanningsveld tussen regering en representatie heeft de mogelijkheid van ontbinding der volksvertegenwoordiging altijd een belangrijk element gevormd. De geschiedenis van de ontbinding gaat ver terug. Zij vond haar oorsprong in de omstandigheid, dat regeerders behoefte hadden aan medewerking van de onderdanen — meestal financieel — maar anderzijds medezeggenschap van die onderdanen zoveel mogelijk wilden voorkomen. De ontbinding van de vertegenwoordiging is dan ook zo oud als de representatie-zelf. Zij gaat terug tot de feodale periode en heeft sindsdien in zeer verschillende regeringsstelsels toepassing gevonden. Maar de functie van de parlementsontbinding veranderde met de situatie waarin ze werd gehanteerd. Zij bleek een middel, dat in zeer ver-

schillende omstandigheden was te gebruiken. Daarbij liep de strekking zeer uiteen. Het karakter van middel om een lastige vertegenwoordiging kwijt te raken kwam van tijd tot tijd weer op de voorgrond, maar daarnaast werd het ontbindingsrecht gezien als uitvloeisel van de erkenning van de volkssouvereiniteit bij conflict tussen regering en parlement; als middel tot oplossing van tegenstellingen binnen de vertegenwoordiging zelf; als methode om vooruit te lopen op periodieke verkiezingen, hetzij omdat het ogenblik daartoe de zittende regering politiek gunstig voorkwam, hetzij omdat speciale situaties het gewenst maakten om binnen betrekkelijk korte tijd te houden periodieke verkiezingen te vervroegen; als het organiseren van een volksuitspraak van plebiscitair karakter. Het is dan ook niet zo, dat het ontbindingsrecht alleen op een bepaalde wijze of met een bepaald oogmerk placht te worden gehanteerd. Naarmate de politieke structuren en verhoudingen veranderen, ondergaan de staatsrechtelijke organen en instellingen, wat hun onderlinge verhouding en wat hun functie betreft, daarvan mede de invloed. Dit geschiedt veelal onafhankelijk van het al of niet aanpassen van grondwettelijke of wettelijke formuleringen aan de nieuwe situatie. Terwijl het ontbindingsrecht in ons land b.v. werd ingevoerd als conflictontbinding, teneinde een belangrijk politiek geschilpunt tussen regering en kamer aan de kiezers ter beslissing te kunnen voorleggen, is de toepassing daarvan na 1894 steeds een andere geweest. Wel was meermalen een conflict-situatie aanleiding (1933) of oorzaak (1959, 1967) van een kamerontbinding, maar dit bracht niet mee dat het conflict aan de kiezers werd voorgelegd. De ontbindingen van 1933, 1959 en 1967 hadden van meet af de strekking tot vernieuwing van kamer en van regering te komen. Dat kan ook moeilijk anders in ons politiek bestel, waarbij een conflict tussen regering en parlement bijna zeker tevens inhoudt of meebrengt een conflict binnen of tussen de fracties die de regeringsmeerderheid vormen.

De veranderde betekenis van het ontbindingsrecht in de loop van onze constitutionele geschiedenis biedt het voorbeeld van een rechtsinstituut dat op verschillende manieren kan worden gebruikt, in de loop van zijn bestaan. Dit roept de vraag op naar de normatieve betekenis van het staatsrecht. Strekt deze niet verder dan het formele aspect, d.w.z. is alles 'juridisch' in orde, als de vormen maar worden in acht genomen onverschillig waarmee die vormen worden gevuld? Of is ook staatsrechtelijk 'misbruik van recht' mogelijk en zo ja, aan de hand van welke criteria moet men dit begrip ontwikkelen? Het wetshistorisch gezichtspunt is daartoe zeker niet toereikend. Een wetgever of grondwetgever kent, in het gunstigste geval, alleen zijn eigen heden en verleden. De problemen en complicaties van de toekomst kan hij slechts heel gebrekkig voorzien. Het geschreven staatsrecht is, gelijk alle recht, de neerslag van de samenleving zoals die bestond op het tijdstip waarop zijn formuleringen tot stand kwamen. Het draagt daarvan de stempel.

Met de — onbekende — toekomst kan het geschreven recht zich echter wel bezighouden. Het doet dit ook, zowel door in zijn formuleringen bewust speelruimte te laten voor hen die het recht in de toekomst moeten hanteren (politieke organen, bestuursorganen, rechter), als door regels te geven voor zijn eigen wijziging. Door vrije meningsuiting, informatie en meningsvorming te garanderen, kan het recht bovendien bijdragen tot het scheppen van omstandigheden die de rechtsontwikkeling bevorderen.

Toch neemt dit alles niet weg, dat het probleem van de spanning tussen de geschreven rechtsnorm en de actuele rechtsbehoeften telkens weer rijst, ook in het staatsrecht. Daarbij komt dan de vraag aan de orde of een rechtsnorm al dan niet een bepaalde toepassing verdraagt in verband met de op zeker ogenblik gevoelde behoefte. Het is moeilijk te ontkennen, dat de rechtswetenschap er maar gebrekkig in is geslaagd hier bruikbare criteria te ontwikkelen. Pogingen

daartoe zijn wel ondernomen en hebben het aanzijn gegeven aan verschillende 'scholen'. De historische en de rechtsdogmatische scholen, de sociologische richting zijn daarvan voorbeelden. Maar de praktische rechtspleging is altijd tamelijk vrijmoedig geweest in het hanteren van de verschillende uitleggingsmethoden, die óf door elkaar werden gebruikt óf ook binnen dezelfde methode tot uiteenlopende resultaten bleken te kunnen voeren, waarbij de uiteindelijke keuze toch wellicht door het gewenste resultaat werd bepaald. De strijd rond de geoorloofdheid van delegatie van wetgevende bevoegdheid, die lange tijd in ons land en elders, is gevoerd, levert een fraai voorbeeld van de hierboven gesignaleerde verschijnselen. Hetzelfde geldt voor de geschiedenis van het ontbindingsrecht. Het is aan de hand van onderwerpen als dit, dat inzicht kan worden verkregen in de factoren die bij (grond)wetsuitlegging en -toepassing een rol spelen. Men leert er onder meer uit, dat ook juridische bezwaren aan slijtage onderhevig zijn. Wat aanvankelijk als principieel-juridisch argument tegen een bepaalde wetstoepassing wordt verkondigd, heeft soms later, zonder dat enige wetswijziging plaats vond, zijn overtuigingskracht verloren. Het denkbeeld, dat Kamerontbinding naar haar aard en strekking een bevoegdheid is, toekomend aan de Kroon, en slechts te handhaven ter beslissing van een geschil tussen regering en parlement, leefde nog tot de dertiger jaren zeer sterk. Een poging van Troelstra c.s. in 1926 om de Tweede Kamer te laten uitspreken dat haar eigen ontbinding en nieuwe verkiezingen noodzakelijk waren, werd onder meer op deze principiële gronden bestreden. De ontbinding van 1933 werd van verschillende kanten bekritiseerd, omdat het ontbindingsbesluit als motief noemde vervroeging der periodieke verkiezingen en geen melding maakte van het 'conflict' — verwerping van het voorstel tot opheffing van een aantal rechtbanken en kantongerechten — dat aanleiding was tot de ontbinding. Zulke kritiek werd in 1959 en 1967 — toen het kwam tot de vorming van interim-kabinetten, die de verantwoordelijkheid voor de ontbinding droegen, ook al hadden ze geen conflict met de kamer — praktisch niet meer vernomen.

In zijn boek geeft De Kwaadsteniet een bijna volledig relaas van alles wat zich in onze constitutionele geschiedenis sinds 1814 met betrekking tot het ontbindingsrecht heeft afgespeeld. Hij heeft de beoefenaren van het staatsrecht en die van de wetenschap der politiek daarmee aan zich verplicht. Het is van groot nut, wanneer boeken als dit verschijnen, niet in de laatste plaats door het literatuur- en bronnenonderzoek dat daarin zijn neerslag vindt en daardoor toegankelijk wordt gemaakt.

De Kwaadsteniet behandelt alleen het recht van kamerontbinding in Nederland. Wel besteedt hij dertig bladzijden van zijn omvangrijke boek aan de vermelding van enige gegevens omtrent parlementsontbinding in Engeland, Frankrijk, België en Duitsland, maar voor zijn theoretische beschouwingen maakt hij daarvan vrijwel geen gebruik. Men mag hem, gegeven de omvang van wat door hem uit de Nederlandse constitutionele geschiedenis wordt geboden, daarvan geen verwijt maken. Jammer is het wel, want wanneer de opzet van zijn studie meer een rechtsvergelijkend karakter zou hebben gehad, zou hij dieper hebben kunnen doordringen in het boeiende vraagstuk van de relatie tussen staatsrecht en politiek, dan thans mogelijk is geweest.

De grondgedachte, waarvan de schrijver met betrekking tot het ontbindingsrecht uitgaat, is op zichzelf mijns inziens juist, n.l. 'het ontbindingsrecht kan als praktisch middel vanuit het oogpunt van allerlei beginselen worden toegepast'. Maar betekent dit nu, dat de vraag van al of niet ontbinden er uitsluitend een is van politieke opportuniteit naar het oordeel der aan het bewind zijnde regering? Uit hetgeen De Kwaadsteniet verder beoogt, volgt dat hij zo ver niet gaat. Waaraan hij zijn criteria ontleent voor toelaatbaarheid of ontoelaatbaarheid ener ontbinding is echter niet helemaal duidelijk. Zou b.v. een regering mogen be-

sluiten tot ontbinding, omdat zij het moment uit electoraat oogpunt gunstig acht? Voor Groot-Brittannië wordt vrij algemeen dit motief als geoorloofd genoemd, hoewel het niet gemakkelijk is daarvan zuivere voorbeelden te geven. Voor Nederland is geoorloofdheid van een dergelijke ontbinding toch wel hoogst dubieus. De Kwaadsteniet beperkt de bevoegdheid tot ontbinding 'grondwettelijk gezien' tot 'uitzonderingsgevallen', maar ten opzichte van deze uitzonderingsgevallen bestaat 'overigens geen grondwettelijk vastgestelde of in de praktijk gegroeide beperking... tot bepaalde gevallen'. Niettemin onderscheidt de schrijver de uitzonderingsgevallen in twee groepen, n.l. 1e als een impasse bestaat; 2e als twijfel is gerezen omtrent de representativiteit van de kamer. Maar het begrip 'uitzonderingsgeval' is hier niet geheel juist gehanteerd. Het wil eigenlijk in dit betekenisverband niet anders zeggen dan 'niet vaak voorkomende gevallen'. En dan moet worden gesteld, dat de door de schrijver onderscheiden groepen gevallen, althans wat de eerste groep betreft allerminst zeldzaam zijn. Van toepassing van het ontbindingsrecht is in deze gevallen wel betrekkelijk weinig sprake geweest — ook wel door de samenhang met ons kiesstelsel, waarop De Kwaadsteniet terecht wijst — maar dat biedt op zichzelf geen maatstaf voor de hanteerbaarheid. En wat de tweede groep gevallen (twijfel aan representativiteit) betreft: we leven thans in een situatie waarin zulk een twijfel bij velen bestaat, maar dat zou wel eens eerder ontbinding in de weg kunnen staan, dan dat het die bevordert.

In de eigenlijke zin van het woord is dan ook geen sprake van 'uitzonderingsgevallen'. De vele jaren in ons land bestaande politieke situatie, waarbij samenwerking van een veelheid van partijen noodzakelijk is voor het vormen en werken van een regering en waarbij spanningen in die samenwerking consequenties meebrengen voor het samenspel tussen regering en parlement, heeft tengevolge gehad dat sinds 1948 tot 1967 in zes gevallen (anders dan bij periodieke verkiezingen) een 'impasse' ontstond, n.l. in 1951, 1955, 1958, 1960, 1965 en 1966. Geen enkel kabinet kon in deze periode een vierjarig leven ongestoord voltooien. In twee gevallen leidde dit — via een interim-kabinet — tot ontbinding van de Tweede Kamer.

De beschouwingen van De Kwaadsteniet omtrent toelaatbaarheid van het ontbindingsrecht vinden hun kern in het door hem gestelde 'uitzonderingsgeval'. Een ontbinding van de kamer op een electoraal gunstig tijdstip zal hij daarmee wel als rechtens ontoelaatbaar kwalificeren. Men zou kunnen vragen, waarom eigenlijk. Een bepaalde visie op het algemeen belang kan dit belang toch gediend achten met stabiliteit en continuïteit, zeker wanneer die door de kiezers zou worden gesanctioneerd.

Belangrijker is echter, dat de schrijver aan de hand van zijn opvatting omtrent het 'uitzonderingskarakter' dat het ontbindingsrecht (en niet alleen de ontbindingspraktijk) zou kenmerken, komt tot de opstelling van een volgorde van oplossingspogingen, die naar zijn mening 'in een moeilijke situatie' in acht genomen zou moeten worden, n.l. 1. compromis; 2. 'ijskast'; 3. regering trekt voorstel in; 4. kamer legt zich onder protest bij voorstel neer; 5. kabinet treedt af; 6. kamerontbinding.

Nu moet men zeggen, dat hier alleen in zoverre van een 'volgorde' gesproken kan worden, dat kamer en regering een soort politieke moraal wordt voorgehouden van oplossingen in 'volgorde' van wenselijkheid. Maar wordt de keus der middelen niet veeleer door de mogelijkheden bepaald? Geen handelen — en allerminst politiek handelen — mag worden beoordeeld los van zijn effect. Met andere woorden de door De Kwaadsteniet genoemde 'mogelijkheden' staan meer naast elkaar dan in volgorde. Een der eerste vier genoemde oplossingen wordt niet gekozen omdat zij 'beter' is, maar omdat men de bestaande samenwerking niet wil verbreken. En de oplossing 6 is sinds lang uitsluitend cumu-

latief met oplossing 5 voorgekomen.

Met schrijvers opvatting hangt samen, dat hij het ontbindingsrecht als een nuttig, maar niet essentieel element in ons staatsbestel beschouwt. Ook hier komt zijn beschouwing mij niet concludent voor. Hij stelt, dat het ontbindingsrecht niet onmisbaar is voor een democratisch bestel en beroept zich daartoe op het stelsel der Verenigde Staten. Maar nimmer is — voorzover mij bekend — beweerd, dat de *democratie* het ontbindingsrecht vordert. De vraag is, of het *parlementaire stelsel* zulks doet. En men kan vaststellen, dat zulke stelsels hebben bestaan, waarin het recht van parlamentsontbinding niet functioneerde. Met name zij hier genoemd de derde republiek in Frankrijk na 1880. Dit leidde tot grote gouvernementele instabiliteit; groot overwicht van het parlement in het politieke leven en van de bureaucratie in het bestuurlijke vlak.

Voor Nederland kan men het ontbindingsrecht desnoods 'niet onmisbaar' noemen, maar het ontbreken ervan zou mijns inziens wel gevolgen hebben voor de werking van ons stelsel. Wat zou, zonder de mogelijkheid van kamerontbinding in december 1958 en in oktober 1966 zijn gebeurd? Zou een kabinetsformatie zonder verkiezingen toen tot een in wezen zelfde resultaat hebben geleid als thans geschiedde? Is niet juist een van de oorzaken van de onrust in ons politieke leven, dat verschillende kabinetsformaties op grondslag van dezelfde verkiezingen mogelijk bleken? Zo gezien is er meer voor te zeggen, dat reeds in 1965 een kamerontbinding had moeten plaats vinden, dan dat de ontbinding een nuttig, doch niet essentieel element in ons bestel vormt.

Ook op andere punten zou men gaarne met de auteur in discussie treden. Het voorgaande zij voldoende om duidelijk te maken waar naar mijn mening de verdiensten en beperkingen van het boek gezocht moeten worden. Er moge tevens duidelijk uit blijken, dat de verschijning ervan grote waardering verdient.

J. VAN DER HOEVEN

NOOIJ, A. T. J., *De Boerenpartij: desoriëntatie en radikalisme onder de boeren*

Meppel (Boom) 1969. — 225 p. f 16,50.

De dissertatie van Nooij wekt met zijn titel 'De Boerenpartij' ten onrechte de indruk primair een politicologische studie te zijn. De vlag van de ondertitel 'Desoriëntatie en radikalisme onder de boeren' dekt beter de lading van een — niet specifiek op de vorming van het overheidsbeleid gericht — onderzoek naar houdingen van een bepaalde bevolkingsgroep, welk onderzoek door de auteur op meerdere plaatsen in zijn boek 'agrarisch-sociologisch' genoemd wordt; ligt hierin voor Nooij misschien de reden om zich bij zijn theorie-vorming zo nadrukkelijk tot de — bij hem zo geheten — 'Wageningse sociologie' te beperken?

De schrijver poogt de achtergronden bloot te leggen van het sympathiseren met de rechts-radicalen Boerenpartij door sommige — anders zo gematigde — agrariërs.

Hij opent zijn betoog met een zeer lezenswaardige schets van de landbouwproblematiek en de aarzelande reactie daarop van de overheid. De kortstondige geschiedenis van de Boerenpartij wordt beknopt weergegeven, waarbij schrijver argumenten aandraagt om de Boerenpartij een rechts-radicalen partij te noemen met afzien overigens van relevante politicologische literatuur over rechts-radicalisme. Plaatsing van de Boerenpartij in het kader van de meer algemene, Nederlandse politieke verhoudingen met name van het politieke onbehagen blijkens onder meer het stemmenverlies van de meeste der 'grote' partijen,